

Конференција
Попис пољопривреде 2023 – резултати и перспективе
18 - 21. март 2025.
Златибор

ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ У ФУНКЦИЈИ ОРГАНИЗОВАЊА ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ У СРБИЈИ

**Аутори: Никола Михаиловић
Мр Драган Марковић**

ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ЗЕМЉОРАДНИЧКИХ ЗАДРУГА

Прве земљорадничке задруге на садашњој територији Републике Србије основане су пре 179 година, а задруга основана пре 130 година и данас је активни привредни субјект.

Хроничари су свих друштвено-економских промена и успешно су се прилагођавале и остваривале своје основне функције. У складу са друштвено економским променама земљорадничке задруге су у одређеним временским периодима били једини организатори пољопривредне производње.

Преносиле су сва нова достигнућа и техничка решења , примењивале у организацији производње прераде и промета.

Први век земљорадничког задругарства у Републици Србији

Прва задруга на данашњој територији Републике Србије основана је давне 1846. године у Бачком Петровцу и носила је назив „Gazdovský spolok“

Девет година касније 1855. године у Ердевику основана је задруга под називом „Задружни амбар“ По оснивању ових задруга 1868. године основана је у Пивницама прва кредитна задруга, а 1883. године у Руми прва задруга са традиционалном унутрашњом задружном организацијом.

После овог периода убрзава се процес оснивања нових задруга. Тако су током 1894. године основане задруге у Азањи, Вранову, Михаиловцу, Седларима и др.

Број задруга период 1894-1911 година

Година	Број задруга	Година	Број задруга
1894	5	1903	335
1895	13	1904	409
1896	18	1905	508
1897	53	1906	563
1898	89	1907	607
1899	167	1908	636
1900	219	1909	677
1901	256	1910	699
1902	290	1911	737

Извор: Главни савез српских земљорадничких задруга 1895-1940

Улога Задружног савеза Србије у развоју задругарства

Задружни савез Србије је стручно-пословна невладина асоцијација првенствено земљорадничких задруга, а заступа и интересе других задруга које немају струковни савез. Основан је далеке 1895. године. Члан је Међународног задружног савеза и један је од његових првих оснивача.

Може се навести неколико задатака задружног савеза који је присутан у свим фазама развоја и временским периодима развоја задругарства у Србији: пре свега, савез учествује у дефинисању задружног система и политике у датом политичком систему и утичу на аграрну политику како би она имала позитивне интенције на развој задруга; помаже оснивање задруга, израду програма рада и пословања задруга, међусобно повезује задруге ради размене искустава, и на крају, организује међународну сарадњу наших, са задругама других земаља.

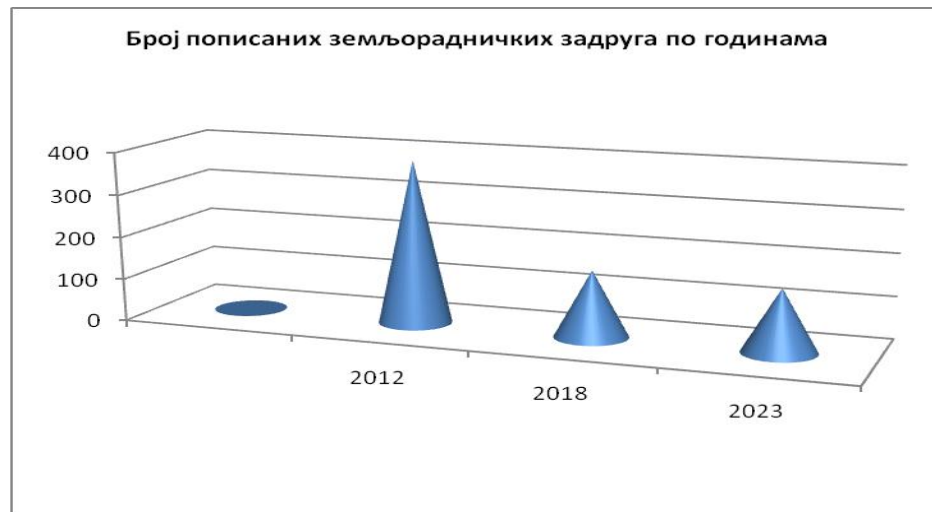
Захваљујући активностима овог савеза у Србији се убрзано одвијало оснивање нових задруга и континуирано се радило на решавању свих важних питања за развој задругарства.

Најразвијеније земљорадничко задругарство је у земљама чланицама Европске уније које су препознале овај облик организовања као носиоца развоја пољопривреде, производње прехранбених производа, снабдевања тржишта пољопривредно-прехранбеним производима и равномерног регионалног развоја.

Земљорадничке задруге према резултатима Пописа пољопривреде 2023.

РБ	Година пописа	Укупан број земљорадничких задруга	Број пописаних земљорадничких задруга	Учешће пописаних земљорадничких задруга у укупном броју %
1	2012.	877	386	44,0
2	2018.	1.133	157	13,8
3	2023.	1.769	148	8,3

На основу података Агенције за привредне регистре, у Републици Србији је регистровано 1769 активних земљорадничких задруга. Критеријум за пољопривредно газдинство, према методологији Пописа пољопривреде 2023. испунило је 148 земљорадничких задруга са статусом правог лица, што чини 8,3% од укупног броја земљорадничких задруга.

У оквиру 1769 активних земљорадничких задруга регистровано је 26.217 чланова задруга. Према подацима Пописа пољопривреде 2023, од укупног броја регистрованих чланова задруга, њих 12.114 (46,2%) има породично пољопривредно газдинство чиме су стекли услов да буду обухваћени Пописом пољопривреде 2023. године.

У поређењу са Пописом пољопривреде 2012. године, услов за пољопривредно газдинство испунило је 386 земљорадничких задруга са статусом правног лица од укупно 877 (44%). Пописом пољопривреде 2023. године услов за пољопривредно газдинство испунило је 148 активних земљорадничких задруга од укупно 1769 (8,3%) што чини смањење за 238.

Истовремено, као последица смањења броја земљорадничких задруга које испуњавају услов за пољопривредно газдинство, значајно су смањене површине коришћеног пољопривредног земишта

Пољопривредни фондови земљорадничких задруга са статусом пољопривредног газдинства и чланова задруга

РБ	Категорија пописа	Земљорадничке задруге		Укупно I+II	Учешће у укупном (%)	
		I	II		Земљорадничке задруге	Чланови задруга
1	Број пописаних пољопривредних газдинстава	148	12.114	12.262	1,2	98,8
2	Коришћено пољопривредно земљиште (ха)	36.279	207.207	243.486	14,9	85,1
3	Оранице и Баште (ха)	34.604	189.131	223.735	15,5	84,5
4	Воћњаци и јагодасто воће (ха)	418	6.454	6.872	6,1	93,9
5	Виногради (ха)	8	622	630	1,3	98,7
6	Говеда (грло)	3.083	9.827	12.910	23,9	76,1
7	Свиње (грло)	4.745	88.989	93.736	5,1	94,9
8	Овце (грло)	1.855	67.179	69.034	3,0	97,0
9	Козе (грло)	13	4.622	4.635	0,3	99,7
10	Механизација –Трактори (бр)	732	15.174	15.906	4,6	95,4

Евидентно је да се највише пољопривредних фондова налази у поседу газдинстава чланова задруга, што одражава и саму дефиницију земљорадничких задруга да је друштво физичких лица.

Задруга је правно лице, која представља посебан облик организовања физичких лица која пословањем на задружним принципима остварују своје економске, социјалне, културне и друге интересе и која управљају и контролишу пословање задруге.

Чланови задруга располажу са око 85% коришћених пољопривредних површина преко 95% броја трактора, стим што треба нагласити да се у оквиру задруга налазе трактори веће снаге и новије генерације.

Посебно треба истаћи изузетно мали број говеда и код задруга и код чланова задруга. У просеку, код пописаних задруга и чланова задруга налази се свега 1 грло говеда у поседу, а 0,35% грла музних крава. Ово указује са осталим бројем стоке на газдинству на изузетно екстезивну структуру пољопривредне производње.

Постојећи расположиви капацитети по газдинству чланова задруга указују на изузетно ниску заступљеност сточарства и воћарства, а самим тим и екстензивност производње.

Расположивих 15,6% ха ораница и башта по газдинству чланова са доминантном ратарском производњом указује на економску неодрживост газдинства која би у наредном периоду, као и задруге морале ићи на интензификацију производње кроз значајно повећање повртарске, воћарске и сточарске производње и финализацији у оквиру капацитета земљорадничких задруга.

Објективнији положај пописаних земљорадничких задруга и чланова задруга могуће је сагледати кроз њихово учешће у пољопривредним фондовима Републике Србије - укупно.

Пољопривредни фондови Република Србија – укупно, земљорадничке задруге и чланови задруга

РБ	Пописане категорије	Република Србија -укупно	Земљорадничке задруге и чланови задруга	Учешће земљорадничких задруга и чланова задруга (%)
1	Број пописаних газдинстава	508.325	12.262	2,4
2	Коришћено пољопривредно земљиште	3.239.373	243.486	7,5
3	Оранице и баште	2.518.369	223.735	8,8
4	Воћњаци и јагодичасто воће	196.129	6.872	3,5
5	Виногради	18.201	630	3,4
6	Говеда	725.408	12.910	1,8
7	Свиње	2.263.705	93.736	4,1
8	Овце	1.702.682	69.034	4,1
9	Козе	149.558	4.635	3,1
10	Механизација-трактори	482.498	15.906	3,3

Промене у пољопривреним фондovima земљорадничких задруга у протеклих 63 године

Коришћена површина општих земљорадничких задруга, по категоријама 1960.година и 2023. година

Укуно газдинстава земљорадничких задруга		Укупна површина	Пољопривредна површина (ха)			
			Оранице и баште	Воћњаци	Виногради	Ливаде и пашњаци
1960.	1588	217640	87113	3265	1008	111080
2023.	148	36245	34604	418	8	1215

Основни ресурс у пољопривредној производњи представља пољопривредно земљиште.

Површине пољопривредног земљишта код земљорадничких задруга у 2023. години шест пута је мањи у односу на 1960. годину.

Истовремено смањене су и коришћене површине ораница и башта за два и по пута, а воћњака за око осам пута у винограда за стодвадесетшест пута.

Посебно треба истаћи структуру коришћења пољопривредних површина код задруга где је 1960. године, од укупних површина 51% су чиниле ливаде и пашњаци, 2023. године учешће ливада и пашњака је 3,4%. Површине под ливадама и пашњацима су делимично опредељивале бројно стање стоке у земљорадничким задругама.

Смањење површина под ливадама и пашњацима у земљорадничким задругама последица је повраћаја истих месним заједницама и физичким лицима по Закону о повраћају земљишта из 1991. године.

Површина воћњака општинских земљорадничких задруга (ха) -1960 година и 2023. година

Укуно газдинстава земљорадничких задруга		Јабуре ха	Крушке ха	Шљиве ха	Виногради ха	Малине ха	Купине ха	Боровнице ха
1960.	1588	1042	300	828	1008	0	0	0
2023.	148	102	30	26	8	4	2	12

Пољопривредна механизација у општинским земљорадничким задругама – -1960 година и 2023. година

Укуно газдинстава земљорадничких задруга		Трактори укупно
1960.	1588	7936
2023.	148	732

Сточарство у општинским земљорадничким задругама – 1960 година и 2023. година

Укуно газдинстава земљорадничких задруга		Говеда укупно	Говеда у тову	Краве	Свиње	Овце	Коњи	Живина	Пчеле
1960.	1588	27213	5165	9244	66830	22135	2188	31336	1161
2023.	148	3083	1475	882	4745	1855	2	83140	

Запослено особље у општим земљорадничким задругама – 1960 година и 2023.година

Укуно газдинстава земљорадничких задруга		Број запослених
1960.	1588	39048
2023.	148	5138

Капацитети чланова-задругара - попис 2023. године

Број земљ. задруга	Коришћено пољопривредно земљиште укупно ха	Коришћена површина ораница и башта укупно ха	Воћњаци и површине под јагодастим воћем ха	Вуногради укупно ха	Овце укупно грло	Козе укупно грло	Говеда до једне године старости укупно грло	свиње у тову укупно грло	Укупан број чланова-задругара	Број пронађених чланова-задругара РПГ
1769	207.207	189.131	6.454	622	67.179	4.622	9.827	88.989	26.217	12.114

Пољопривредно земљиште пољопривредних задруга и њихових чланова(ха)

Година	Број земљорадничких задруга	Укупно	Обрадива површина					Пашњаци	Рибњаци трстици и баре
			Свега	Оранице и баште	Воћњаци	Виногради	Ливаде		
1955	2871	624126	258703	236299	3726	2673	16005	362405	3018
1966	717	432437	297820	261467	8895	2707	24751	130305	4312
1970	519	331706	228561	200785	5159	1801	20816	98945	4200
1975	424	227072	160156	139665	3473	986	16032	64656	2260
1980	170	26159	13016	7905	971	208	3932	13127	16
1985	300	24645	12069	7430	1103	33	3503	12490	86
1990	562	47942	31660	21396	1338	207	8719	16060	222
1991	624	3783	94134	77443	2410	604	13677	46669	1480
2012	386	47235	45702	45151	535	16	1590		
2018	157	42733	41755	41394	361	0.3	975		
2023	148	36279	35030	34604	418	8			

Број стоке у земљорадничким задругама

Година	Број земљ. задруга	Говеда		Свиње		Овце		Коњи		Живина у хиљадама
		Укупно	Краве и стеоне јунице	Укупно	крмаче и супрасне назимице	Укупно	овце за приплод	Укупно	Кобиле и ждребане омице	
1957	2214	27168	15265	88988	20901	78704	64810	17656	6646	23000
1966	717	81899	20644	207705	17004	30314	21333	2589	682	185000
1970	519	39301	8381	115739	11483	17345	12756	1054	310	314000
1975	424	30976	2994	60348	4898	7652	5899	230	81	521000
1980	170	10627	5	12281	0	146	38	6	2	181000
1985	300	15588	4	31620	0	2575	2011	0	0	255000
1990	562	17479	10	14394	68	5892	5265	1	1	257000
1991	624	31884	480	24690	134	8319	7250	16	8	576000
1992	657	38237	358	20097	142	5964	5054	20	14	603000
2012	386	3352	607	31398		834		7		75960
2018	157	2400	655	22785		411		0		8922
2023	148	3083	882	4745		1855		2		83140

Пољопривредне машине у општим земљорадничким задругама

Година	Број земљорадничких задруга	Трактори
1957	2214	6074
1966	717	11796
1970	519	6272
1975	424	3744
1980	170	350
1985	300	500
1990	562	2094
1991	624	2360
2012	386	854
2018	157	723
2023	148	732

ЗАКЉУЧЦИ

- Пописом пољопривреде у 2023. године субјект пописа су биле и земљорадничке задруге и чланови задруга. Пописане су све земљорадничке задруге и чланови задруга који се баве примарном пољопривредном производњом и испунили су методолошке услове Пописа пољопривреде 2023 да би били евидентирани као пољопривредно газдинство.
 - Пописано је укупно 148 земљорадничких задруга и 12.114 пољопривредних газдинстава чланова задруга што чини 2,4% укупно пописаних пољопривредних газдинстава у Републици Србији.
 - У оквиру земљорадничких задруга и газдинстава чланова задруга, користи се 7,5% укупно пописаног коришћеног пољопривредног земљишта а гаји се 1,8% говеда, 4,1 % свиња.
- Од укупно пописаних површина под воћњацима земљорадничке задруге и газдинстава чланова задруга користе 3,5%, а винограда 3,4%.
- Релативно малим учешћем у пописаним категоријама у односу на укупне, не може се мерити реално допринос земљорадничких задруга развоју пољопривреде, јер је много већи значај истих у организацији и реализацији производње на малим поседима физичких лица.
- Просечно расположива пољопривредна површина по земљорадничкој задрузи укупно износи 245 ха. Ове површине са постојећом структуром производње не омогућују дугорочну економску одрживост. Из тих разлога неопходна је интензификација производње кроз увођење нових технологија и нових производа из области повртарства, воћарства, сточарства, прераде пољопривредних производа и стварање финалних производа.
 - Према подацима Задружног савеза Србије и окружних задружних савеза на равничарском подручју Неготинске низије постоје могућности, да кроз организацију у оквиру земљорадних задруга уз набавку широкозахватне механизације организовања пољопривредне производње на расположивим необрађеним пољопривредним површинама.
 - Посебну пажњу би требало усмерити и финансирати истраживање са темом - да ли задружни систем организовања може да буде у функцији необрађених пољопривредних површина у брдским и припланинским подручјима кроз наменске програме, као што су товно говедарство, аутохтоне сорте шљива и аутохтоне расе оваца.

хвала на пажњи !